

GÖÇMENLERİN AYRIMCILIK ALGILARI İLE ÖZDEŞLEŞME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Aslı YAYAK*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin ayrımcılık algıları ve özdeşleşme düzeyleri arasındaki "ilişkiyi" sosyal kimlik teorisi kapsamında incelemektir. Bu kapsamda, 12 ay süresince; Almanya'nın farklı şehirlerinde, 20-50 yaşarası, kadın/erkek Türkiye kökenli 101 gönüllü katılımcıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada, Avrupa Birliği (AB) Azınlıklar ve Ayrımcılık Anketi ve Özdeşleşme Ölçeği kullanılmış olup nicel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Ayrımcılık algısının en yüksek olduğu alanlar etnik/göçmen köken ile din/inanç boyutları olup, kişisel ayrımcılık deneyimlerinin de en fazla bu alanlarda yaşandığı bildirilmiştir. Katılımcıların, en çok emlak alanında ayrımcılık yaşadıkları, bunun yanında eğitim gibi kamu hizmetleri alırken ve iş arama sürecinde de diğer alanlara kıyasla daha yüksek düzeyde ayrımcılık hissettikleri gözlenmiştir. Yaşanan toplam 121 ayrımcılık olayının yalnızca 13 tanesi resmi mercilere bildirilmiştir. Türk kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin, algılanan ayrımcılık ile anlamlı biçimde ilişkili olmadığı yargısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayrımcılık, sosyal kimlik teorisi, özdeşleşme, göçmen

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN IMMIGRANTS' PERCEPTION OF DISCRIMINATION AND IDENTIFICATION LEVELS

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the relationship between discrimination perceptions and identification levels of Turkish immigrants living in Germany within the scope of social identity theory. In this context, it was conducted face-to-face with 101 male and female voluntary participants ranging in age from 20 to 50, living in four different cities of Germany within a period of 12 months. In this study, European Union Minorities and Discrimination Survey and Identification Scale were used with quantitative methods. Topics in which the perception of discrimination is at its highest are ethnic/immigrant and religion/belief, and also personal experiences of discrimination were reported in these fields. Participants are discriminated against

* Psk. Dr., Edirne İl Sağlık Müdürlüğü, Edirne, yayakasli@yahoo.com

Geliş Tarihi: 11.04.2016 - Kabul Tarihi: 07.11.2017

at the field of property the most, besides it has been observed that, while getting public services like education and looking for a job, they felt discrimination at a higher level compared to other fields. Only 13 out of 121 who experienced discrimination incidents were reported to the authorities. It has been concluded that the perceived discrimination was not significantly correlated with the level of identification with the Turkish identity.

Key Words: Discrimination, social identity theory, identification, immigrant

GİRİŞ

Avrupa’da bir çıkış yolu olarak görülen “ötekileştirme”, kriz dönemlerinde bir kurtarıcı, refah dönemlerinde ise arka planda bekletilen bir kavramdır. Bu durum, bazen paraya bazen de oy’a dayalı olarak yaşatılmaya çalışılmaktadır. Avrupa’da aşırı sağın güçlenmesi bir yana, bu eğilim genele yayılarak yapısal bir fenomene dönüşmektedir.

İrkçilik ve yabancı düşmanlığının kurumsal altyapısını oluşturan aşırı sağ eğilimlerin, göçmenlere yönelik olarak entegrasyondan ziyade izolasyondan yana olmaları ve ekonomik krizler sebebiyle duyulan işsizlik kaygısı, Avrupa ülkelerinde yabancılara yönelik olumsuz tavırların artmasında öncelikli öneme sahiptir.

Bir kişi ya da grupta ilgili basmakalıp düşünceler ayrımcı davranışlara dönüşerek, bireylere sadece bir gruba ait oldukları için adil olmayan, olumsuz şekilde davranılması olarak tanımlanabilecek ayrımcılığa yol açar (Aronson ve Wilson, 1997). Ayrımcılık, göçmenlerle ilgili yapılan çalışmalarda sıklıkla çalışılan değişkenlerden biri olup, göçmenler için sıkıntı yaratan bir deneyimdir (Berry, 2006: 48). Günümüz Batı dünyasında özellikle de Avrupa’da, göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar ve ayrımcılık, gün geçtikçe artmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında, Avrupa toplumlarında yükselmekte olan “yabancı korkusu (zenofobi)” gösterilebilir. Yabancı korkusu en temel anlamıyla Yunanca xenos/yabancı ve phobos/korku kelimelerinden oluşmakta olup, korku zamanla düşmanlığı da beraberinde getirdiği için yabancı korkusu kavramı yerini “yabancı düşmanlığı” kavramına bırakmıştır (Master ve Le Roy, 2000). Temelde, görüntüsü, inancı, kültürü, dili kendisinden farklı olan gösterilen bir tür düşmanlıktır (Mora, 2009).

Çalışmanın teorik zeminini oluşturan Sosyal Kimlik Teorisi (SKT), gruplar arası ilişkilere ve çatışmalara odaklanmış bir teoridir. Gruplar arası çatışmaları ortaya çıkaran ve devam ettiren süreçlerin neler olduğu, bireylerin hangi süreçler dahilinde kendini bir grubun üyesi olarak gördüğü, gruplar arası farklılıkların nasıl algılandığı ve davranışlara nasıl yansıdığı gibi temel sorulara cevap arayan bir teoridir (Turner, 1975).

Bu çalışmanın da amacı; Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin belli parametrelerdeki ayrımcılık deneyimleri ile özdeşleşme düzeyleri ara-

sındaki ilişkileri, sosyal psikolojik bir perspektiften hareketle saptanmaya çalışılmıştır. Gruptaki göçmenlerin ayrımcılık algı ve deneyimlerinin SKT kapsamındaki değişkenlerle ve bazı sosyo-demografik özelliklerle ilişkisinin incelenmesi ana hedeflerin başında gelmektedir. Bu doğrultuda, çalışmada; yaş, cinsiyet, doğum yeri, kalış süresi, vatandaşlık gibi demografik değişkenler kontrol edildikten sonra, algılanan ayrımcılık ve özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sosyal Kimlik Teorisi

Küreselleşmeye paralel olarak, sosyal gruplar homojen bir yapı göstermektedirler. Toplumlardaki bir grubun diğer grup ya da gruplara kendi davranış ve değerler sistemini dayatmaya çalışmasıyla, birtakım kimlik temelli çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Sosyal çevresinde; milliyet, cinsiyet, sosyal sınıf, meslek, yaş, medeni durum, etnik köken, politik ve dini eğilim gibi sosyal gruplara üye olan bireylerin sosyal kimliğini bu grup üyelikleri oluşturmaktadır. Bireyin kendini tanımlaması ile ilgili problemler “sosyal kimlik” çerçevesinde değerlendirilir. Kendilerini ait oldukları gruplara göre tanımlayan bireylerin, bu grup üyeliklerinin, sosyal kimliklerine olumlu ve olumsuz katkıları söz konusudur (Zavalloni, 1975).

Sosyal kimlik teorisine göre, insan, hem bir grubun içinde yer alarak diğerlerine benzeme, hem de aynı zamanda biricikliğini açığa çıkarma ihtiyacındadır. Bu açıdan kimlik kavramı, benzerlik ve farklılığı içinde barındıran bir kavram konumundadır. Birey, çevreden kendisine doğru gelen uyarınları bilişsel süreçler aracılığıyla düzenleyerek anlamlı hale getirmeye çalışırken, hem kendi kimliğini hem de çevresindekileri tanımlar. Diğer bir deyişle, birey, bu süreç içinde kendi sosyal kimliğini tarif eder. Bu kimlik inşası, bireyin dünyaya gelmesiyle başlayan ve hayatı boyunca devam eden bir süreçtir (Bilgin, 2001).

Sosyal kimlik teorisi, gruplar arası davranışın tanımlanmasına ilişkin farklı bir kuramsal çerçeve sunar. Gruplar arası ilişkilerde temel güdüselle ve bilişsel süreçleri vurgulayan kuram birtakım temel kavramlar üzerine kurulmuştur (Brewer ve Kramer, 1985). Bunlar sosyal kimlik, sosyal sınıflandırma, sosyal karşılaştırma, “en küçük grup paradigması ve içgrup kayırmacılığı” ve sosyal yapıdır. Bu kavramlar kuramda iç içe geçmiş kavramlar olup ayrı ayrı ele alınmaları oldukça zordur. SKT’ya göre bireyler, kendilerini ait oldukları gruba göre değerlendirip sınıflandırılırlar. Bu sınıflandırma ile de kendilerini yerleştirdikleri grupla özdeşleşip sosyal kimlik sahibi olurlar (Turner, 1987). Bireyler, diğer grupları referans alarak kendilerini ve dolayısıyla gruplarının konumunu değerlendirirler. Diğer bir deyişle, sosyal karşılaştırma yoluyla grubun konumu, benzer diğer gruplarla yapılan karşılaştırma sonucunda belirlenir (Turner, 1975). Bireyler, olumlu bir sosyal kimlik sahibi olma güdüsüyle bu karşılaştırma sürecinde kendi grupları lehinde taraflı davranı-

rak, bir anlamda iç grup kayırmacılığı yaparlar (Doosje ve Ellemers, 1997: 265). Sosyal kimlik teorisinde birtakım temel önermeler bulunmaktadır. Kurama göre; insanlar yaşamlarında benlik saygılarını arttırmak ve sürdürmek için çabalarlar. Sosyal grup veya kategorilere üyelikler, olumlu veya olumsuz değer çağrışımlarıyla ilgilidir. Bu yüzden sosyal kimlik, bu grupların değerlendirmelerine göre olumlu ya da olumsuz olabilir. Birinin kendi grubunu değerlendirmesi, değer yüklü atıflar ve özellikler bağlamında sosyal karşılaştırmalar aracılığıyla spesifik diğer grupların referansı ile belirlenir. İç grup ve dış grup arasındaki olumlu karşılaştırmalar, yüksek prestij doğururken, olumsuz karşılaştırmalar ise düşük prestij doğurur.

Sosyal sınıflandırma sosyal kimlik teorisinin temel kavramlarından biri olup nesnelere veya insanları belli özelliklere göre gruplara ayırma sürecini ifade eder (Tajfel ve Forgas, 1981:127). Bu süreç ile, nesnelere veya insanlar tekil olarak değil de bir grubun üyesi olarak algılanırlar. İnsanlar için bakılacak olursa; yaş, cinsiyet ve etnik özellikler sınıflandırmada kullanılan temel ayırıcılardır (Bilgin, 1995; Mackie vd., 1996: 45). İnsanlar, sınıflandırma yoluyla dünyayı çok sayıda farklı gruplara ayırarak bunlara dair inanç, bilgi ve beklentilerini kapsayan bir bilişsel yapı geliştirirler ki bu da “kalıp yargı” olarak anılır (Mackie vd., 1996:45). Sosyal sınıflandırma sonucunda gruplara ilişkin kalıp yargılar oluşarak zamanla kişilere üyesi oldukları grupların bireyi olarak tepki gösterilir. Diğer bir deyişle kalıp yargılar aslında toplumsal gerçeklikleri oluştururlar.

Genellikle toplumlarda, azınlık gruplar düşük, çoğunluk gruplar ise yüksek konumdadırlar. Eğer bu konum farklılıkları kalıcı olarak algılanırsa, azınlık gruplar kendilerini daha fazla tehdit altında hissederler ki özdeşleşme düzeyini etkileyen en önemli faktörlerden birisi de bu tehdit algısıdır. Aynı zamanda, toplumsal gruplarda nadir olmaları nedeniyle dikkat çektikleri için de azınlık grupların varlık olma güdülerini güçlenir (Schmitt vd., 2003). Tüm bu sebeplerden ötürü, azınlık grup üyelerinin çoğunluk grup üyelerinden daha yüksek düzeyde özdeşleşme göstermeleri beklenir. Öte yandan, ayrımcılık kişinin ait olduğu grubun düşük konumlu olduğunu çağrıştırarak toplumsal kimliğinin değerini düşürmekte, diğer yandan ise başarısızlık nedeni olarak kişisel nedenlerin değil de ayrımcılığın görülmesine yol açmaktadır. Başarısızlık nedeni olarak ayrımcılığın görülmesi ise grupla daha fazla özdeşleşmeye neden olarak kişinin öz değerini olumlu yönde etkilemektedir (Leonardelli ve Tormala, 2003).

Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı, Ayrımcılık, Özdeşleşme

Ayrımcılık, önyargı ve kalıpyargı birbirlerinin yerine kullanılıp zaman zaman karıştırılabilen kavramlardır. Önyargı daha çok zihinde beliren bir düşünce olup adı üzerinde önceden varılmış yargılardır, ayrımcılık ise bu önyargının davranışa dönüşmüş şeklidir (İnceoğlu, 2012). Kalıp yargı ise, ön-

yargının bilişsel parçası olup insan gruplarına karşı genel geçer inançları içerir. Eğer ki bu kalıp yargıya bir de güçlü bir duygulanım eklenirse, önyargı bir tutum olarak belirir. Önyargı genelde olumsuz olup nadir olarak da olumlu olabilir (Paker, 2012). Önyargı, kalıp yargı ve ayrımcılık çoğunlukla birlikte görülmesine karşın, biri olmadan da diğersinin yaşanması muhtemeldir.

Önyargı insanlar üzerinde oldukça olumsuz etkilere sahiptir. Allport (1958) önyargının mağdur açısından olası olumsuz sonuçları olarak; sosyal damgalanmaya maruz kalma, öz-değer, öz-saygı ve psikolojik iyi olma halinde düşüş, stereotip tehdidi algılama, başarısızlık ve dezavantajlı konumda olma hissi, kimi durumları yorumlarken belirsizlik yaşama, şiddet ve soykırım olarak sıralamaktadır. Öte yandan kalıp yargılar, bir gruptaki tüm üyelerin aynı olarak algılanmasına yol açarak kişilerin bireysel özelliklerinin göz ardı edilip damgalanmış grup üyeleri olarak görülmesine sebep olur. Bu ise ayrımcılığa yol açan bir durumdur (Çayır, 2012).

Ayrımcılık; sosyal psikolojide etnik köken, yaş, sosyo-ekonomik statü, cinsiyet, engellilik durumu, mezhep gibi etkenlere dayanan bir önyargı temelinde hareket etme, bu tür etkenlerden ötürü bir bireyin ya da grupların belli kaynaklara ulaşmasını kısıtlamadır (Budak, 2000). Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenlere çeşitli bahanelerle kiralık ev vermemek, Müslümanların işyerlerinde ibadet etmelerine izin vermemek ya da Roman kökenli olduğundan dolayı birini işe almamak ayrımcılık davranışlarına örnektir.

Önyargı ve ayrımcılık aydınlanma yolundaki ciddi engeller olarak, sebep ve sonuçlarının anlaşılması, insanoğlunu bekleyen zorlu görevlerden biridir. İnsanoğlu birçok buluşa imza atıp evrenin sınırlarını çözmeye kadar işi ilerletebilirken, hala İsrail-Filistin çatışmasını çözümlenemeyen, Katolik-Protestan bölünmelerini veya Müslümanların kendi içindeki mezhep çatışmalarını engelleyememek utanç verici bir durumdur. Dünyada yaşanan birçok savaş ve çatışmanın temelinde, sözel şiddetten soykırıma kadar uzanan bir yelpazede önyargı yatmaktadır.

Özdeşleşme ise, sosyal kimlik teorisinin en temel kavramlarından biri olup, kişinin grubuna ilişkin aidiyet ve bağlılık duygusu olarak tanımlanabilir (Hortaçsu, 2007). Sosyal kimlik teorisine göre özdeşleşme için yeter şart sınıflamadır, kişiler arası ilişkilerin olması gerekli değildir. Birey, hiç tanımadığı veya sevmediği gruplarla da özdeşleşebilir (Turner vd., 1987). Bazı durumlarda bazı sosyal özdeşleşmeler yani grup üyelikleri kişinin hayatında daha öne çıkar. Bu ön plana çıkmaya yol açan kognitif süreç sosyal kategorizasyon sürecidir (Tajfel ve Turner, 1979). Özdeşleşmenin; sosyal kimlik, gruba bağlılık ve gruba değer verme üzere 3 ögesi vardır (Ellemers vd., 1999). İnsanlar ne kadar fazla gruba özdeşleşmişlerse ve kurdukları yakın ilişkilerin sayısı ne kadar fazlaysa, o kadar çok kişisel ve sosyal kimlik repertuarına sahiptirler (Turner, 1982).

Sosyal Kimlik Teorisi Kapsamında Ayrımcılık

Sosyal Kimlik Teorisi algılanan ayrımcılığın, sosyal kimliği ve bireylerin benlik algısını olumsuz yönde etkilediğini savunmaktadır. Ayrımcılığı objektif olarak belirlemek oldukça güçtür; çünkü ayrımcılığın bildirimi çoğunlukla subjektif değerlendirmeler üzerine kurulur (Major ve Sawyer, 2009: 95). Genellikle, azınlık veya düşük konumda olan grup üyelerini hedef alan ayrımcılık, grup üyelerini dışlamaya, haklarını kullanmalarını ve toplumdaki konumlarını iyileştirmeyi engellemeye yönelik davranışlardır. İnsanların yaş, cinsiyet, dini/etnik köken veya cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldıkları en belirgin alanlardır. Bununla birlikte, gruplar arası çatışma ortamında veya tehdit algısının yüksek olduğu durumlarda da ayrımcılık daha çok görülmektedir (Hortaçsu, 2007). İç grup kimliği, ayrımcılık algısında önemli bir rol oynar. Bunun yanında, grup statüsü gibi diğer sosyal faktörlerin, grupların algılanan ayrımcılığında etkisi olabilmektedir. Algılanan ayrımcılık, insanların deneyimlediği ayrımcı eylem ve olayların sıklığıdır. Ayrımcılık algısının azınlık grubu üyeleri için öznel bir deneyim olduğu açıktır; çünkü ayrımcılık çoğunlukla muğlak bir şekilde gerçekleştiği için tam olarak kanıtlanması oldukça güçtür (Major ve Sawyer, 2009: 98).

Ayrımcılığın, bilişsel kategorizasyonların kaçınılmaz bir sonucu olduğunu savunan Tajfel (1981), SKT’de birtakım farklı önermeler de öne sürmüştür. Tajfel’e göre, grupların birbirine fazla benzemesi grup belirginliğini ve sınırlarını tehdit edeceğinden ayrımcılığın artmasına yol açacaktır. Öte yandan, gruplar arasındaki benzerliğin iyice azaldığı durumlarda algılanan ayrımcılığın artmaya başlayacağı ileri sürülmektedir.

Ayrımcılığa uğrayan bireylerin; bu süreçte bir yandan gruplarının düşük konumlu olduğunu çağrıştıran toplumsal kimlik değerlerini düşürürken, öte yandan da başarısızlık nedeni olarak kişisel sebeplerin değil de ayrımcılığın görülmesine yol açar. Bu ise ayrımcılığa uğrayan kişilerin gruplarıyla daha fazla özdeşleşmelerine ve bireysel öz değerlerinin olumlu yönde artmasına neden olur (Leonardelli ve Tormala, 2003).

YÖNTEM

Bu çalışmada “dezavantajlı grup algısı” kilit kavramdır. Avrupa ülkelerinden en kozmopolit yapıya sahip ve içinde 3 milyon Türkiye kökenli bir nüfusu barındıran Almanya’da 2014-2015 yıllarında yapılan çalışma; Almanya’nın dört farklı şehrinde -Berlin, Hamburg, Bremen ve Braunschweig- yaşayan 20-50 yaş arası, kadın/erkek Türkiye kökenli 101 katılımcı ile yüz yüze olarak yürütülmüştür. Çalışmaya, en az 100 kişiye ulaşma hedefi ile başlanmıştır. Almanya’daki en büyük etnik grup olan Türkiye kökenli göçmenlere, orada aktif olarak faaliyet gösteren dernekler ve kişisel bağlantılar yoluyla ulaşılmıştır. Katılımcıların en az 1 yıldır yasal olarak orada yaşıyor olması

tercih sebebi olmuştur. Örneklem oluşturma sürecinde, eldeki olanakların temsil ediciliği yüksek örneklere ulaşma açısından kısıtlı olması nedeniyle, olasılıksız örnekleme tekniklerine (kartopu örnekleme) başvurulmuştur. Katılımcıların hepsi çalışmaya gönüllü olarak katılmış olup, her birine gönüllü katılım ve bilgilendirme formu imzalatılmıştır.

Göçmenlerin ayrımcılık algıları ve deneyimlerini belirleyebilmek amacıyla, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı tarafından hazırlanmış olan “Avrupa Birliği Azınlıklar ve Ayrımcılık Anketi” kullanılmıştır. 7 farklı bölümden oluşan ankette, bu çalışmada “genel ayrımcılık algısı” ve “ayrımcılığa maruz kalma deneyimi” alt başlıkları kullanılmıştır.

Göçmenlerin Türk kimliğiyle özdeşleşme düzeylerini belirleyebilmek için ise Ellemers, Kortekaas ve Ouwerkerk'den (1999) uyarlanarak Tekman, Hortaçsu ve Ok tarafından geliştirilen Özdeşleşme Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Bu ölçek 10 sorudan oluşmakta ve kişilerin grupla özdeşleşme düzeylerini belirlemektedir. Verilen cümlelerin Türk grubunun üyesi olmakla ilgili düşüncelerini ne derece yansıttığını belirleyebilmek adına 1'den 5'e kadar bir sayıyı işaretlemeleri istenmiştir. “çok uygun”dan “hiç uygun değil”e doğru 5 seçenekli likert tipi bir soru formu kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup, bağlantısal model ve betimsel modelden yararlanılmıştır. Bağlantısal model ile iki ya da daha fazla değişken arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Burada, katılımcıların özdeşleşme düzeyleri ile ayrımcılık algıları arasında ilişki olup olmadığı araştırılmaktadır. Kullanılan diğer bir yöntem olan betimsel model ile de ayrımcılık algıları konusundaki mevcut durum ele alınmıştır. Bu veriler de betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir.

BULGULAR ve YORUMLAR

On iki aylık sürede, toplam 101 gönüllü katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Bu kişilerin 58'i kadın, 43'ü ise erkektir. Örneklem yaş aralığı 21 ila 50 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 39'dur. Katılımcılar içinde; Alevi, Zaza, Kürt, Azeri, Sünni gibi farklı etnik/dini gruplara mensup kişiler bulunmaktadır. 74 kişi Türkiye doğumlu olup 27 kişi Almanya doğumludur. Yüz bir kişiden 35'i Alman vatandaşı, 51'i Türk vatandaşı, 15'i ise çifte vatanlıdır. Almanya'da kalış süresi ortalama yaklaşık 26 yıldır.

Katılımcılara öncelikle Almanya'da belirli parametrelere göre ayrımcılık algılayıp algılamadıkları sorulmuştur. Etnik/göçmen köken, din/inanç, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş ve engellilik durumuna göre genel ayrımcılık algılarının yaygınlığı sorulduğunda alınan cevaplar Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. Genel Ayrımcılık Algıları

	Çok Yaygın	Oldukça Yaygın	Oldukça Nadir	Çok Nadir	Yok	Toplam
Etnik veya Göçmen Köken	28	48	12	3	6	97
Din veya İnanç	28	39	8	11	11	97
Cinsiyet	4	14	9	15	55	97
Cinsel Yönelim	2	8	14	17	55	96
Engellilik	1	1	3	27	65	97
Yaş	0	2	3	11	80	96
Topalm	63	112	49	84	272	

Katılımcıların en fazla ayrımcılık algıladıkları değişkenlerin etnik/göçmen köken ve din/inanca yönelik olduğu görülmektedir. 76 kişi etnik/göçmen kökene yönelik ayrımcılığı “çok yaygın” ve “oldukça yaygın” olarak ifade ederken; 67 kişi din/inanca yönelik yaygın bir ayrımcılık gözlemediğini dile getirmiştir. Diğer yandan, en az ayrımcılık algılanan değişkenlerin ise sırası ile; yaş, engellilik, cinsel yönelim ve cinsiyet olduğu görülmektedir.

Katılımcılara daha sonra son 12 ay içerisinde bu alanlardan herhangi birinde kişisel olarak ayrımcılık algılayıp algılamadıkları veya bu alanlardan birine dayanarak tacize uğrayıp uğramadıkları sorulmuştur.

Tablo 2. Son 12 ay içindeki kişisel ayrımcılık algıları

	Evet	Hayır	Toplam
Etnik Köken	36	62	98
Din veya İnanç	18	80	98
Cinsiyet	2	95	97
Cinsel Yönelim	1	96	97
Engellilik	1	96	97
Yaş	0	97	97
Başka Bir Sebep	5	92	97
Toplam	63	618	

Bu cevaplara istinaden, genel ayrımcılık algısı ile kişisel ayrımcılık deneyimleri arasında bir paralellik olduğu söylenebilir. Ayrımcılık algısının en yüksek olduğu alanlar etnik/göçmen köken ile din/inanç boyutları olup, kişisel ayrımcılık deneyimlerinin de en fazla bu alanlarda yaşandığı bildirilmiştir.

Daha sonra katılımcılara, son 5 yıl içerisinde veya ülkede daha az bir süredir kalınıyorsa o süre göz önüne alınarak göçmen/azınlık geçmişleri nedeniyle Almanya’da 9 farklı spesifik alanda ayrımcılığa uğrayıp uğramadıkları sorulmuştur. Bu alanlar sırasıyla; emlak alanı, iş arama süreci, eğitim alanı, eğlence alanı, alışveriş alanı, işyeri, sağlık alanı, sosyal sigorta ve bankacılık alanlarıdır.

Tablo 3. Genel Ayrımcılık Deneyimleri

	Hayır	Evet	Son 12 Ayda	Daha Önce
Kiralamak veya satın almak için ev veya apartman ararken, özel mülk sahipleri, kamu emlak sektörü veya özel acentalarda çalışan insanlar tarafından	79	19	9	10
Maaşlı iş ararken	75	16	9	7
Okul/egitim sektöründe (okullar, kolejler veya daha ileri eğitim faaliyetlerini kapsayabilir; bu size bir öğrenci veya ebeveyn olarak olmuş olabilir) çalışan insanlar tarafından	81	17	5	12
Tekrar son 5 yılı düşünerek, bir kafe, restoran, bar ya da gece klübüne girmeye çalışırken ya da içindeyken hiç ayrımcılığa uğradın mı?	84	14	11	3
Bir dükkâna girmeye çalışırken ya da içindeyken	84	14	13	1
İş yerinde birlikte çalıştığımız insanlar tarafından	84	13	8	5
Kamu veya özel sağlık hizmetlerinde çalışan insanlar (bu, resepsiyonist, hemşire veya doktor olabilir) tarafından	85	13	6	7
Kamu hizmetleri veya sosyal sigorta servislerinde çalışan insanlar (iş için kayıt olmak zorunda olduğun bir kurum veya para/sosyal yardım aldığın bir kurum olabilir) tarafından	85	13	9	4
Bir banka hesabı açmaya ya da bankadan kredi almaya çalışırken	96	2	2	0

Katılımcıların, en çok emlak alanında ayrımcılık yaşadıkları, bunun yanında eğitim gibi kamu hizmetleri alırken ve iş arama sürecinde de diğer alanlara kıyasla daha yüksek düzeyde ayrımcılık hissettikleri gözlenmektedir. En az ayrımcılık algılanan alan ise bankacılık sektörü olup, katılımcılar genel olarak “Almanya’da paran varsa sana her kapı açıktır” anlayışının hakim olduğunu dile getirmişlerdir.

Katılımcılara, yaşadıkları ayrımcılık olaylarını her hangi bir merciye bildirip bildirmediikleri de sorulmuştur.

Tablo 4. Ayrımcılık olaylarını bildirme oranları

	Evet, bildirildi	Hayır, bildiril- medi
İş ararken	1	15
İşyerinde	2	11
Kiralamak ya da almak için ev veya daire ararken	3	16
Sağlık hizmetinde çalışan insanlar tarafından	2	11
Kamu hizmetinde veya sosyal sigorta servislerinde çalışan insanlar tarafından	3	10
Okulda veya diğer eğitim faaliyetlerinde çalışan insanlar tarafından	2	15
Bir kafe, restoran, bar veya gece kulübüne girmeye çalışırken	0	14
Bir dükkânda ya da bir dükkâna girmeye çalışırken	0	14
Banka hesabı açtırmaya ya da bankadan kredi almaya çalışırken	0	2
Toplam	13	108

Yaşanan toplam 121 ayrımcılık olayının yalnızca 13 tanesi resmi mercilere bildirilirken 108 tanesi için her hangi bir bildirim yapılmamıştır. En fazla bildirim yapıldığı alanlar ise; emlak sektörü ile kamu hizmetleri/sosyal sigorta servisleridir. Yaşanan toplam 108 olay, birtakım farklı sebeplerle yetkili mercilere bildirilmemiştir. En çok belirtilen gerekçeler sırasıyla; ayrımcılığı bildirmekle hiçbir şey olmaz/değişmez diyenlerin sayısı 72 kişi, fazlasıyla önemsiz/bildirmeye değmez/normal, her zaman olabilir diye düşünenler 51 kişi, ayrımcılığı zahmet/çok fazla bürokrasi/zamansızlık nedeniyle bildirmeyenlerin sayısı 42 kişi, ayrımcılığı nasıl ve nereye bildireceğini bilmediği için bildirmeyenler 29 kişi ve ilerde olumsuz bir sonuçla karşılaşacağını düşündüğü için bildirimde bulunmayanların sayısı ise 24 kişi olarak görülmüştür. İnsanlar bu tür durumların her zaman olduğunu ve ilerde de olabileceğini belirterek bir yere bildirimde bulunmanın çok da etkili olmadığını ve bildirilse dahi bir değişiklik olmayacağını dile getirmişlerdir.

Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Türk kimliği ile özdeşleşme düzeyi ile algıladıkları ayrımcılığın arasındaki ilişkinin belirlenmesi için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen korelasyon katsayısı pozitif yönde olmakla birlikte ($r = .11$; $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı değildir. Dolayısıyla, Türk kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin algılanan ayrımcılık ile anlamlı biçimde ilişkili olmadığı sonucu elde edilmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin ayrımcılık algıları ile özdeşleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler ortaya konmaya çalışılmıştır. Etnik/dini kökenleri ile sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları birbirilerinden oldukça farklı olan katılımcıların tek ortak noktası Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli bireyler olmalarıdır. Bu açıdan, elde edilen sonuçlar çeşitlilik arz etmektedir.

Katılımcılara öncelikle, belirli alanlarda ayrımcılık algıları hakkında sorular yöneltilmiştir. Hem genel ayrımcılık algıları hem de kişisel ayrımcılık deneyimleri kapsamında, katılımcılar en fazla etnik/göçmen kökenleri ile din/inançlarına yönelik olan değişkenleri bildirmişlerdir. Bu da, ayrımcılık algıları ile kişisel tecrübelerin paralel gittiğini göstermektedir.

Literatürde de belirtildiği üzere, ayrımcılık birçok farklı alandaki kişiler tarafından yapılır. Ayrımcılık, hedef bireyin etnisite, uyruk, sosyal sınıf, cinsel yönelim veya cinsiyeti nedeniyle; bir işverenin başvuru sahibini desteklemeye veya tutmaya karar vermemesi, bir emlak sahibinin potansiyel müşterisine satma veya kiralamasına karar vermemesi veya bir savcının faili daha ciddi bir suç ile suçlaması şeklinde gerçekleşir (Pratto vd., 2006).

Çalışmamızda en fazla ayrımcılık yaşanan alanlara bakıldığında ise; kiralamak veya satın almak için ev veya apartman ararken özel mülk sahipleri, kamu emlak sektörü veya özel acentalarda çalışan insanlar ilk sırada olmak üzere okul ve eğitim sektöründe çalışan insanlar tarafından ve iş arama sürecinde ayrımcılık yaşadıklarını bildirmişlerdir. Genel toplamda yaşanan ayrımcılık deneyimlerinin yarısından fazlası son 12 ay içinde gerçekleşmiş olup ayrımcılık olaylarının son yıllarda önceki yıllara göre artış kaydettiği söylenebilir. Ayrıca, katılımcılar genel olarak, etnik kökenin, iş ve eğitim kabulleri ile iş terfilerinde zorlaştırıcı bir etmen olduğu konusunda hemfikirlerdir.

Yaşanan ayrımcılık olaylarını herhangi bir resmi merciye bildirme oranları ise oldukça düşüktür. Yaşanan olayların yalnızca 1/10'u bildirilmiş olup diğerleri farklı gerekçelerle bildirilmemiştir. Katılımcılar arasında, yaşadıkları ayrımcılık olaylarını bir yere bildirmekle hiçbir değişikliğin olmayacağı ortak görüşü hakimdir. Birçok katılımcı da yaşadıklarını normal ve her zaman olabilecek şeyler olarak görme eğilimindedir. Bazı katılımcılar ise bürokrasiye takılmamak için ve bunu nasıl/nereye bildireceğini bilmediği için bildirimde bulunmadığını söylemiştir.

Diğer yandan; Türkiye kökenli göçmenlerin Türk kimliği ile özdeşleşme düzeyinin, algılanan ayrımcılık ile anlamlı biçimde ilişkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Katılımcılar bir yandan Almanya'da kendilerine ayrımcı yaklaşıldığını kabul etmekte, bir yandan da ayrımcılığa maruz kalmalarını doğrudan Türk olmakla ilişkili görmedikleri anlaşılmaktadır.

Benzer çalışmalar için literatüre bakıldığında; ayrımcılık algılarıyla ilgili yürütülen bir çalışmada, Çinli işçi göçmen çocuklarının aidiyet hissi, yalnızlık hissi ve ayrımcılık algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sosyal kimlik teorisi temelinde; sosyal kabul, bireysel psikolojik sağlığı etkileyen anahtar faktördür. Diğerlerinden gelen dışlayıcı davranışların farkındalığıyla, ayrımcılık algısı, direkt olarak bireysel kabul hissini azaltabilmektedir ki bu da psikolojik sağlığı negatif olarak etkiler. Öncelikle, göçmen işçilerin çocukları, yaşlıları olan şehir çocuklarının yaptığı ayrımcılığı hissedeceklerdir. Yerel öğrencilerle karşılaştırıldığında, göçmen işçi çocuklarının ekonomik şartları daha düşüktür. Kendi öz yerlerinden uzakta yaşayan bu çocukların şehirde sosyal bağlantıları henüz oluşmamıştır. Şehirde yaşarlar, fakat oraya ait değillerdir. Kırsal bölgeden uzaktırlar, ancak artık tamamen “kırsal” değillerdir. Onlar artık kırsal ve şehir arasındaki sınırdaki yaşayan kişiler olmuşlardır. Çin’de bu şekilde yani mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan işçilerin 2012 verilerine göre 43 milyon çocuğu zorunlu eğitimden mahrumdur. Yürütülen bu çalışma da, ağırlıklı olarak göçmenlerin gittiği iki okuldan yaşları 12 ila 14 arasında değişen 164’ü kız ve 193’ü erkek olmak üzere toplam 357 öğrenci ile yürütülmüştür. Ayrımcılık algısı ölçeği, aidiyet hissi ölçeği ile sosyal ve duygusal yalnızlık ölçeği kullanılan çalışmada faktör analizinden yararlanılmıştır. Çalışmada, aidiyet hissini ayrımcılık algısı ve yalnızlık hissi arasında bağdaştırıcı bir rolü olduğu doğrulanmaktadır. Ayrımcılık algısı, aidiyet hissiyle negatif ilişkili bulunurken ($r = -0.51, p < 0.01$) yalnızlık hissiyle arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.47, p < 0.01$) (Liu vd., 2014). Çalışmamızda ise, Türk kimliği ile özdeşleşme düzeyinin algılanan ayrımcılık ile anlamlı biçimde ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrımcılığa uğrayan bireylerin; bu süreçte bir yandan gruplarının düşük konumlu olduğunu çağrıştıran toplumsal kimlik değerlerini düşürürken, öte yandan da başarısızlık nedeni olarak kişisel sebeplerin değil de ayrımcılığın görülmesine yol açar. Bu ise ayrımcılığa uğrayan kişilerin gruplarıyla daha fazla özdeşleşmelerine ve bireysel öz değerlerinin pozitif yönde artmasına neden olur (Leonardelli ve Tormala, 2003). Herman ve arkadaşları (2006) tarafından yürütülen bir çalışmada, Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Afro-Amerikanlar ve kadınlardan, bireysel ayrımcılık hedefi olduğunu düşünenlerin gruplarıyla daha çok özdeşleştikleri ve buna bağlı olarak bireysel öz değer algılarının daha pozitif olduğu görülmüştür. Ayrımcılık sonucunda grup değeri düşük algılanırken bireysel öz değer algısında bir artış gözlenmiştir. Buradan yola çıkarak ayrımcılık algısı ile özdeşleşme arasında çift yönlü bir ilişki den bahsedilebilir.

Etnik gruplarda üyelik, pozitif kendilik kavramları için göze çarpan bir şey olup algılanan ayrımcılığa karşı bir koruyucu görevi görür. Etnik özdeşleşme; algılanan ayrımcılık ve kimlik tehdidi durumları altında özel bir önem kazanır. Yapılan bir başka çalışma, Kazakistan’ın merkezi bölgesi Karapanda şehrinde yaşayan 18 ila 31 yaşları arasında 371 katılımcı ile gerçekleştiril-

len yarı-yapılandırılmış bir ölçek temelinde gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar göstermiştir ki; Kazakistan'daki Rusya ve diğer azınlıklar, çoğunluktan farklılaşan ayrımcılık algılarına sahiplerdir. Ayrıca; azınlıkların ve çoğunluğun algılarının, kısmen onların asimetrik ilişkileri tarafından belirlendiği görülmüştür. Etnik kimlik özellikle kimlik tehdidi deneyimleyen azınlıklar için dikkate değerdir. Entegrasyon arayışında olan bu zorlayıcı ulusal politikalarının bir sonucu olduğu çıkarımına varılabilir (Jumageldinov, 2014).

Lazarus ve Folkman'ın (1984) çalışmaları temelindeki mevcut yaklaşım, önyargı ve ayrımcılığın azınlık grup üyelerinin yaşamlarındaki temel stresörler olarak kavramsallaştırmaktadır. Ayrımcılığın objektif olarak belirlenmesinin zorluğundan dolayı, dikkatler ayrımcılık algısındaki bireysel farklılıklara yönelmiş durumdadır. Cassidy ve arkadaşlarının (2005) yürüttükleri bir çalışmada; algılanan ayrımcılığın tahmininde psikolojik değişkenlerin rolünü araştırmışlardır. Glasgow-Scotland'da yaşayan ve şehrin en büyük üç etnik azınlık grubunu oluşturan 27 Çinli, 39 Hintli ve 88 Pakistanlıdan oluşan 14-21 yaş arası toplam 154 kişilik örneklem grubuyla çalışılmıştır. Yapılan çoklu regresyon analizleri algılanan ayrımcılığa yol açan üç faktörü ortaya koymuştur. Cinsiyetin algılanan ayrımcılıkta direkt bir etkisi olduğu; erkek göçmenlerin kadınlardan daha yüksek düzeyde ayrımcılık algıladıkları gözlenmiştir. Depresyon, düşük özsaygı ve onaylanma ihtiyacının yüksek ayrımcılık algısıyla ilgili olduğu bilinen anksiyeteyi yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak ise, düşük ayrımcılık algısını yordayan kişisel kolektif özsaygı ile toplumsal kolektif özsaygı arasındaki ilişki olduğu bulunmuştur. Sonuçlar, etnik ayrımcılık algısında kişisel ve kolektif psikolojik değişkenlerin önemini bir kez daha vurgulamıştır. Algılanan ayrımcılıkla anksiyete arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu bulunurken kolektif özsaygı arasında ters orantılı bir ilişki gözlenmiştir.

Bir başka çalışma, temsili çalışma olarak geçen Almanya Federal İş ve Sosyal İşler Bakanlığı tarafından, Almanya Federal Cumhuriyeti'nde yabancı çalışanlar ve onların aileleri üzerinde gerçekleştirilmiştir; Türk, eski Yugoslav, İtalyan ve Yunan çalışanlar ve onların ailelerine ayrımcılıkla ilgili tecrübeleri sorulmuştur. Son 12 ay baz alınarak gerçekleştirilen görüşmelerde; uluslara göre algılanan ayrımcılık şu şekildedir:

Türklerde 1003 kişiden % 10.1'i işveren tarafından kendisine iş verilmediğini, % 5.9'u promosyon veya teşvikler için iş arkadaşlarının tercih edildiğini beyan etmiştir.

1005 eski Yugoslavya'dan ise % 9.1'i kendisine iş verilmediğini, % 3.5'i iş arkadaşlarının promosyon için tercih edildiğini bildirmiştir.

1005 İtalyan'dan % 5.5'i kendisine iş verilmediğini, % 3.1'i promosyon için diğerlerinin tercih edildiğini söylemiştir.

1003 Yunan'dan % 6.5'i kendisine iş verilmediğini, % 0.8'i promosyon için diğerlerinin tercih edildiğini bildirmiştir.

Bu çalışmadan çıkan sonuçlarda Türk kökenli göçmenlerin hem iş arama sürecinde hem de çalıştıkları iş yerlerinde farklı göçmen kökenlilerden daha fazla ayrımcılık deneyimledikleri anlaşılmaktadır (Federal Ministry for Employment and Social Order, 2002). Çalışmamızdaki bulgular da paralel olarak, iş arama sürecinde ve iş terfilerinde ayrımcılık yaşandığını göstermektedir.

Ayrımcılık bireylerin ruhsal durumlarında da olumsuz etkilere yol açmaktadır. Sığınmacılar başta olmak üzere pek çok göçmen, göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında çoklu travmalara maruz kalmaktadırlar. Bunaltı, depresyon, psikosomatik belirtiler, uyku bozuklukları, dikkat eksikliği, intihar, agorafobi ve travma sonrası stres bozukluğu en sık rastlanan ruhsal bozukluklardır. Kadınların psikolojik olarak erkeklerden daha fazla olumsuz etkilendikleri, ancak göçe daha iyi uyum sağladıkları yapılan araştırmalarla desteklenmektedir (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013).

Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Müslümanların ayrımcılık ve islam düşmanlığı algılarına yönelik olarak, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC, 2006) tarafından "Avrupa Birliğinde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi" konulu bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor ayrıntılı olarak, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Müslümanlara yönelik ayrımcılığın ve islamofobi olaylarının kapsamı ve niteliği hakkında bilgi vermektedir. Şöyle bir gerçekliğin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir; bu tür olaylar olduğundan eksik bildirilmekte ve dolayısıyla eksik belgelendirilmektedir. Bu rapor aynı zamanda üye ülkelerdeki uygulama örneklerini sunarken, ayrımcılığı engellemeye yönelik birtakım görüş ve önerilerde de bulunmaktadır.

Raporun en temel sonuçlarından birisi, pek çok Avrupalı müslümanın, iş, eğitim ve barınma alanlarında, etnik kimlik ve dinsel yaklaşımları göz ardı edilip ayrımcılığa uğradıklarıdır. Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve islamofobik tutumlar daha geniş kapsamda ele alınarak, göçmenlere ve azınlıklara yönelik yabancılaşma ve ırkçılık bağlamında değerlendirilmelidir. Avrupalı Müslümanların dinsel sözlü tehdit ve tahriklerden fiziksel saldırılara kadar değişen çok çeşitli olaylara maruz kaldıkları görülmüştür. Eğitim alanında ortalamanın altında olan Avrupalı Müslümanlar, işsizlik oranlarında ise ortalamanın üzerinde bir tablo sergilemektedirler. Düşük vasıflı ve düşük ücretli işlerde yüksek oranda temsil edilmekte ve ortalamanın altında barınma koşullarında yaşayıp nüfuslarıyla orantısız bir yoğunlukta barınmaktadırlar. Özellikle genç Avrupalı Müslümanlar sosyal hayatta birtakım engellemelerle karşılaşarak sosyal dışlanma yaşamaktadırlar.

Bu çalışmanın, olası bulguları açısından literatüre anlamlı bir katkı sunacağı beklenmekle birlikte, birtakım sınırlılıklarının bulunduğu da bir gerçektir. Öncelikle, olasılıksız örnekleme teknikleri yoluyla seçilecek 101 kişiden

oluşan örneklem grubunun, gerek sayısal büyüklük, gerekse de seçim yöntemi açısından araştırmanın hedefini oluşturan evrenleri temsile yeterli olmadığı açıktır. Bir diğer kısıtlama ise, araştırmacının Almanya bağlamındaki gruplar arası ilişkilere dair bilgi ve deneyiminin sınırlı olmasıdır. On iki aylık bir sürenin bu türden bir deneyimi kazanmak için yeterli olamayacağı açık görünmekle birlikte, çalışmada destek alınan Türk kökenli akademisyenlerin, araştırmanın yürütüldüğü merkezde görevli diğer akademisyenlerin ve Türk dernekleri mensuplarının bu problemin çözümünde önemli katkılar sağladıkları düşünülmektedir.

Almanya'nın, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyada en çok göç alan ikinci ülke olması, bunun yanında Avrupa Birliği içinde lokomotif ülke konumunda olması ve gerek sanayisi gerekse gelişmişliği göz önüne alındığında, göçmen politikaları konusunda yetersiz kaldığı katılımcıların belirttiği ortak bir görüştür. Ülkedeki göç ve entegrasyon politikaları, ülkenin büyüklüğü hesaba katıldığında yetersiz kalmaktadır; tüm insanları kapsayıcı, herkese eşit davranan ve ortak katılımı sağlayan entegrasyon politikaları olması gereken düzeyde değildir. Yetersiz göç ve entegrasyon politikaları, Türkiye'den gelen göçmenlerin gettolaşma durumu, yaşadıkları sosyal-kültürel-dini problemler, hem Almanca hem Türkçe dillerinde görülen yetersizlik, eğitim ve buna bağlı olarak istihdam problemleri, bunların sonucunda yaşanan dışlanma, ötekileştirilme ve ayrımcılık gibi birçok sorunun devam etmesine yol açmaktadır. Bunun yanında, gerekli politikaların zamanında oluşturulmamış olması, tarihsel süreçte Türklere yönelik geliştirilen önyargılar, zaman zaman ırkçılığın tırmanarak nefret suçlarına yol açması, siyasette yabancıların arka planda bekletilen potansiyel bir problem olmasına neden olmaktadır. Almanya gibi çok kültürlü toplumların geleceğinin, içinde yaşayan sosyal gruplara bağlı olmasından dolayı, kimlik ve uyum konularında yaşanan sorunlarda Alman ve Türk toplumlarının ortak sorumlulukları vardır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çok farklı kimlikleri bünyesinde barındıran ülkemizde de, varolan toplumsal çoğulculuğu tanıma ve koruma konusunda bir dizi önlem alınması ve yasal düzenleme yapılması bir ihtiyaç ve zorunluluktur. Bu kapsamda, Türkiye ayrımcılıkla ilgili yasaları ivedilikle çıkararak faillerle ilgili cezai yaptırımlar geliştirmeli ancak bunun yanında, kesinlikle toplumsal ve kültürel politikalar üreterek yepyeni bir siyasi dil, iklim ve söylem yaratmalıdır. Buna istinaden, hem faillere hem de mağdurlara yönelik gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalı, yeni bir toplumsal algı geliştirmek adına eğitim müfredatları güncellenmeli, görsel ve yazılı basın takip edilerek ayrımcı dil kullanan yayınlar yaptırıma tabi tutulmalı, hem bireyler hem de kurumlar ayrımcılığa karşı kesin bir duruş göstermelidir. Aynı zamanda bu suçlar daha sistemli olarak izlenmeli, raporlaştırılmalı ve şikayet mekanizmaları oluşturulmalıdır. Geç-

mişte, tarihte yapılan hatalar ile yüzleşilmeli ve ortak tarih bilinci oluşturulmalıdır. Tüm sosyal grupları kucaklamak adına, tek bir kimlik öne çıkarılmamalı, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) ilgili maddeleri tüm etnik/dini/cinsel kimlikleri kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

Devletin yapısal sorunları ayrımcılık için bir başka engeldir. Ayrımcılığın antidotunun demokratik toplum ve farklı yaşam seçeneklerine maddi zemin oluşturmaktan geçtiğini empirik olarak görebilmekteyiz. Farklı yaşam tarzlarının organik ve iç dinamiği ile ilerleme katettiği ülkeler, demokrasiler olmanın yanı sıra, yaşam tarzlarına yönelik tehditlere karşı yasal önlemlerle farkındalık yaratmaya kadar her türlü önlemi alan da yine aynı ülkelerdir. Her ne kadar zengin, büyük, ekonomik yönden güçlü olursa olsun despotik rejimler güçleri arttıkça farklı yaşam tarzlarına hoşgörü şöyle dursun, kabusunu oluşturmaktadır. Rusya'dan Suudi Arabistan'a; Kuzey Kore'den Uganda'ya İran'dan Brunei'ye uzanan yelpaze bize varlık ile özgürlük ve hoşgörü arasında direkt bir ilinti olmayabileceğini göstermektedir. Aslına bakılırsa sosyal gelişmeler bunun nerede ise tam tersini doğrulamaktadır. Büyük doğal zenginliklere ve enerji kaynaklarına sahip olmayan, bu nedenle sanayileşmek, ticaret yapmak yolu ile gelişme dışında yolları olmayan ülkeler, ilişki ve ticaretlerini geliştirmek için özgür ve eşit yaşam koşulları, sağlam bir adalet sistemi, sağlıklı bir rekabet ortamı kurmak zorunda kalmaları sonucu farklılıklara da açılmaktadırlar. Bu da uzun vadede gerek toplum ve gerekse hukuksal yapılanmada ırk, ulusal, cinsel, dini aidiyetleri, farklı yaşamsal tercihleri anlamayı, kabul etmeyi ve korumayı gerekli kılar. Diğer bir deyişle, sağlıklı ve gelişmeye, ilerlemeye açık bir demokrasi, hem kültürel olarak ayrımcılığa yol açan maddi zeminin panzehiri ve hem de yasal yaptırımları ile önleyicisidir.

Verilen örnek ve açıklamalardan yola çıkarak ayrımcılıkla sadece yasalar aracılığıyla mücadele edilemeyeceği açıktır. Diğer yandan, yapılacak kanuni düzenlemeler, ayrımcılıkla mücadelenin başlangıç noktasını oluşturarak mücadelenin olmazsa olmaz koşullarından birisidir.

Ek Bilgi

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenmiş olup, 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Bursu ile 12 aylık süre zarfında Almanya Bremen Üniversitesi Adli Psikoloji Enstitüsünde Prof. Dr. Dietmar Heubrock danışmanlığında çalışmanın uygulama aşaması yürütülmüştür.

KAYNAKLAR

- Allport, G. W. (1958). *The Nature of Prejudice*. ABD:Anchor Books.
- Aronson, E. & Wilson, T.D. (1997). *Social Psychology*. London:Addison Wesley Longman Inc.
- Berry, J. W. (2006). *Stress perspectives on acculturation*. The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bilgin, N. (1995). *Kollektif Kimlik*. İstanbul:Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2001). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bourguignon, D., Seron, E., Yzerbyt, V. & Herman, G. (2006). Perceived group and Personal discrimination: differential effects on personal self-esteem. *European Journal of Social Psychology*, 36, 773-789.
- Brewer, M. B. & Kramer, R. M. (1985). The psychology of intergroup attitudes and behavior. *Annual Review of Psychology*, 36, 219-243.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cassidy, C., O'Connor, R., Howe, C. & Warden, D. (2005). Perceived Discrimination Among Ethnic Minority Young People: The Role of Psychological Variables. *Journal of Applied Social Psychology*, 35, 6, 1246-1265.
- Çayır, K. (2012). *Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık: Ayrımcılık-Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Demirbaş, H. & Bekaroğlu, E. (2013). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(11-24).
- Doosje, B. & Ellemers, N. (1997). *Stereotyping under threat: The role of group identification*. The social psychology of stereotyping and group life. Oxford: Blackwell.
- Ellemers, N., Kortekaas, P. & Ouwerkerk, J. W. (1999). Self categorization, commitment to the group and group self-esteem as related but distinct aspects of social identity. *European Journal of Social Psychology*, 29, 371-389.
- European Monitoring Centre On Racism and Xenophobia (EUMC). (2006). *Muslims in the European Union Discrimination and Islamophobia*, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/156-Manifestations_EN.pdf
- Federal Ministry for Employment and Social Order. (2002). *Migrants, Minorities and and Employment in Germany*, http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/Employment_Raxen3.pdf
- Hortaçsu, N. (2007). *Ben, siz, biz, hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası ilişkiler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İnceoğlu, Y. (2012). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*. İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Jumageldinov, A. (2014). Ethnic identification, social discrimination and interethnic relations in Kazakhstan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 114, 410-414.
- Lazarus, R. & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal and coping. *Psychological Bulletin*, 108, 499-514.

- Leonardelli, G. J. & Tormala, Z. (2003). The negative impact of perceiving discrimination on collective well being: the mediating role of perceived ingroup status. *European Journal of Social Psychology*, 33, 407-504.
- Liu, D., Yu, X., Wang, Y., Zhang, H. & Ren, G. (2014). The impact of perception of discrimination and sense of belonging on the loneliness of the children of Chinese migrant workers: a structural equation modeling analysis. *Journal of Mental Health Systems*, 8:52.
- Mackie, D. M., Hamilton, D. L., Susskind, J. & Rosselli, F. (1996). *Social psychological foundations of stereotype formation: Stereotype and stereotyping*. New York: Guilford.
- Major, B. & Sawyer, P. J. (2009). *Attributions to discrimination: Antecedents and consequences: Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes*. Berlin: Blackwell.
- Master, S.D. & Le Roy, M. K. (2000). Xenophobia and the European Union. *Comparative Politics*, 32 (4), 425.
- Mora, N. (2009). *Alman Kültüründe Düşman İmgesi*. İstanbul: Altkitap.
- Paker, M. (2012), *Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık: Ayrımcılık-Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Pratto, F., Sidanius, J. & Levin, S. (2006). Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European Review of Social Psychology*, 17, 271-320.
- Scheepers, D., Doosje, B., Spears, R. & Manstead, A. S. R. (2006). Diversity in ingroup bias: structural factors, situational features, and social functions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 944-960.
- Schmitt, M. T., Spears, R. & Branscombe, N. R. (2003). Constructing a minority group identity out of shared rejection: The case of international students. *European Journal of Social Psychology*, 33, 1-12.
- Tajfel, H. (1981). *Social stereotypes and social groups: Intergroup behaviour*. Oxford, UK: Blackwell.
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). *An Integrative Theory of Intergroup Conflict: The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Tajfel, H. & Forgas, J. P. (1981). *Social categorization: Cognitions, values and groups: Social cognition: Perspectives on everyday understanding*. London: Academic Press.
- Turner, C. J. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, ss. 5-34.
- Turner, J. C. (1982). *Towards a cognitive redefinition of the social group: Social identity and intergroup relation*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Turner, C. J. (1987). *Rediscovering the social group: A self categorization theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group*. Oxford: Basil Blackwell Lmt.
- Zavalloni, M. (1975). Social identity and the recording reality its relevance for cross Cultural psychology. *International Journal of Psychology*, 10, 197-217.

Extended Abstract

This study has examined the relationship between levels of consubstantiation of perceptions of discrimination and identification among Turkish immigrants living in Germany. The level of consubstantiation towards Turkish identity in relation to whether being subjected to discrimination in Germany, exposure of inner group-outer group perceptions, how the individuals identify themselves and what values stand out in the construction of identity is targeted. This study consists of Social Identity Theory based on theoretical grounds of the work carried out by Tajfel and Turner. The theory of Social Identity, which is the theoretical foundation of this study, is a theory focusing on inter-group relations and conflicts. It is a theory that seeks answers to fundamental questions; to identify what the processes that cause and continue inter-group conflicts are; within which processes the individual regards himself as a member of the group; to reveal how the individual distinguishes the differences between groups; and to see how these differences reflect on his behaviour. The theory of Social Identity advocates that discrimination has negative impact upon the perception of individuals of personality and social identity. Discrimination in its simplest meaning is the behavioural and clear manifestation of prejudice. Stereotypical thoughts concerning an individual or a group transformed into discriminatory behaviour, leading to unjust and negative conduct can be defined as discrimination against groups or individuals that belong to that group. Defining discrimination objectively is a rather difficult matter, because the manifestation of discrimination is often built upon largely subjective considerations. As discrimination generally targets minorities and nominal groups, it manifests itself in behaviours tending to exclude the members of such groups, and intending to prevent them from exercising their rights, and from improving their social statuses. The most obvious fields of discrimination that target humans are age, gender, religious/ethnic background and sexual orientation. That said, discrimination becomes even more apparent in such situations where tension between groups and the perception of element of threat are higher. Inner group identity plays significant role in the perception of discrimination. In addition to this, social factors, such as group status, may have an element of perceived discrimination of groups. The perceived discrimination is the frequency of encountered discriminatory incidents and actions. The perception of discrimination being a nominative [subjective, personal] experience upon the members of the group is quite clear; because discrimination often materialises itself ambiguously, making it rather difficult to prove it in full and clear terms. This study was carried out among members between 21 and 50 years of age, both female and male Turkish immigrants living in four different cities –Berlin, Hamburg, Bremen and Braunschweig in Germany. Immigrants of Turkish origin -the largest ethnic group in Germany- were reached through personal connections. Data collection process was to be carried out by means of face-to-face interviews. In addition to this, Identification Scale and European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS) form was used to evaluate the perception of discrimination and identification. The interviews takes approximately 1 hour. For quantitative analysis of the data (for descriptive statistics, scale reliability calculations, correlation analysis and regression analysis) an SPSS package program was utilised. This study has been carried out with 101 individuals in total. Of the 101 volunteers, 58 were female and 43 were male. The age range between both ends was 21 to 50, the average of the sample age is 39.01. While 74 of the participants were born in Turkey, 27 were born in Germany. Looking into the

phenomenon of discrimination, it is possible to suggest a general perception towards ethnic/immigrant origin or religion/belief. Reportedly, the perception of discrimination is very low directed to gender, sexual orientation, age or disability. A large number of people expressed that due to state policies of Germany as well as German people themselves, there has been no discriminatory approach towards those quoted parameters. Upon being questioned as to whether they personally have experienced any discrimination in the last 12 months, the participants have stated that they have encountered discrimination on the grounds of ethnic / immigrant origin and religion/belief, which was deemed in parallel with the perceptions of discrimination. Out of 101 people, 36 experienced discrimination towards their ethnicity whereas 18 experienced discrimination towards their religious believes. As for sexual orientation there is 1, for gender 2 and for disability 1 participant that has experienced discrimination whereas 5 expressed discrimination for other reasons. 16 of the participants, who were questioned about experiences of discrimination in the last 5 years, were job seekers. 13 participants experienced discrimination at workplace, 19 encountered it whilst renting or buying houses, 13 experienced discrimination at health/medical services, 13 whilst receiving national insurance or public services, 17 faced discrimination at educational services, 15 participants whilst trying to enter a cafe/restaurant, 14 whilst shopping in shops, and 2 stated that they experienced discrimination whilst trying to open a bank account or secure credit. As seen from these results, with a ratio of 20%, the highest percentage of discrimination is encountered in the real estate sector. Second highest with the rate of 17% is in the educational sector and the third with 16% score is whilst searching for jobs. If we look at the results obtained from the identification scale; the reliability coefficient was perceived at 0.82, which is deemed to be quite high with respect to the level of identification with the Turkish identity. However, it has been concluded that the perceived discrimination was not significantly correlated with the level of identification with the Turkish identity.